

5 maart 1971

Goedenavond, vrienden.

U weet reeds, dat wij niet alwetend of onfeilbaar zijn, dus u denkt zelf na, ook over het onderwerp, dat u vanavond zelf vanuit de zaal gaat stellen. Waarover zullen wij spreken?

IETS OVER FILOSOFIE

Filosofie komt altijd weer neer op het bouwen van een reeks stellingen op een betrekkelijk klein aantal feiten. Men heeft zelfs eens gezegd: Een echte filosoof is iemand die een toren van Babel van gedachten bouwt op één feit, dat hij nog verkeerd begrepen heeft ook. In deze gezegden schuilt enige waarheid, daar de denker altijd weer probeert de gehele wereld, het gehele Al te vangen binnen het kader van eigen kennen en gevoelen - ook al beseft hij dit veelal niet.

De oude filosofen hielden zich voor het merendeel bezig met de onbekende wereld, met de wetten van de natuur en verschijnselen als de sterren, de zon en mogelijk de vraag wat goden eventueel zouden kunnen zijn. Maar naarmate de mens meer ging weten omtrent zichzelf en zijn wereld, kwamen er denkers die over de mens zelf gingen nadenken. In het begin 1700 komt een dergelijke denker reeds tot de conclusie dat elke mens recht op een zekere mate van opvoeding en onderricht dient te hebben. In dezelfde tijd komt een ander tot de conclusie dat de mens in een te kunstmatig milieu leeft en terug moet naar de natuur. In deze moderne tijd is het, naar ik meen, vooral de massaliteit van de mensheid die voor de filosoof tot basis van zijn overwegingen wordt. Hij vraagt zich bijvoorbeeld af hoe het eigenlijk zit met alle sociale samenhangen en komt dan tot gedachten waarin hij onder meer een nieuwe sociale structuur poneert.

Men tracht bijvoorbeeld ideale oplossingen te geven voor de problemen van deze tijd en een schema voor een ideale samenleving op te bouwen. Wat niet zo bijzonder nieuw is. De oude beschrijvingen van Atlantis mogen ergens een feitelijke waarheid bevatten, uit alles wordt duidelijk dat de filosoof, die ons met deze overlevering het eerst confronteert, het geheel in de eerste plaats gebruikt om zijn eigen denkbeelden omtrent een ideale maatschappij over te brengen. In de 18e eeuw schrijft een ander over een reis naar de maan en houdt zich uitvoerig bezig met de wijze waarop de maanwezens leven. Ook hij doet hetzelfde: langs deze weg confronteert het verhaal immers de lezer met een volgens de schrijver ideale, maar op aarde niet bestaande sociale structuur. En beschouwd vanuit maatschappijkritiek en ideële inhoud zou men zelfs het moderne kinderverhaal over Monus, de man van de maan, eveneens als een filosofisch product mogen beschouwen.

De mens zoekt uit enkele bestaande feiten te komen tot een onbewezen oplossing van vragen en een beeld van een ideale wereld. In vele gevallen worden dergelijke denkbeelden dan weer voor vele volgelingen een soort geloofsbelijdenis, waaraan niet getwijfeld mag worden en waarbij een onderzoek naar feitelijke mogelijkheid eigenlijk verwerpelijk is. Denk bijvoorbeeld in dit verband eens aan de volgelingen van Bellamy. Met een dergelijke naam zou je overigens moeten aannemen, dat deze denker bij de vrouwen erg geliefd moet zijn geweest. Zijn naam zegt het al: Bel ami. Het resultaat van zijn overwegingen komt echter neer op een pogen de wereld, zoals die zou moeten zijn, te stellen tegenover de werkelijkheid die men kent. Gezien het minimum aan feiten, dat zijn stellingen omtrent mogelijke ontwikkelingen in de maatschappij zou kunnen steunen, mag het geheel van zijn werken wel worden beschouwd als een vorm van sociale filosofie.

Gaat men de inhoud van nog modernere mensen na, dan blijkt dat de denkers geen raad meer weten met de optredende massaliteiten in de samenleving en hun antwoord zoeken te vinden in het gedrag van de enkeling. Kentekenend voor deze ontwikkeling zijn de vele vormen van existentialisme, waarbij eenieder op zijn eigen wijze tracht het bestaan te definiëren. Er zijn christenen die vormen van existentialisme opbouwen waarin plaats is voor de onfeilbaarheid van de paus, voor God en de H. Maagd. Anderen maken in hun denken God tot het vage, nooit antwoordende beginsel, dat mogelijk ergens zou kunnen bestaan. Sommigen stellen: er is niets buiten dit leven dat in zich een toeval is. Laat ons dan trachten als mensen te leven, op een zo prettig mogelijke wijze en het er verder maar bij laten.

Steeds weer verovert het menselijke denken nieuwe werelden. En wanneer dit gebeurt zijn er altijd weer denkers die enkele van die feiten nemen en daarop gehele structuren van veronderstellingen en stellingen optrekken. Denk eens aan de vele denkwijzen die ten aanzien van het Al en de sterren zijn opgebouwd aan de hand van enkele nieuwe erkenningen omtrent het atoom.

Wanneer je beseft, hoe denkers steeds weer feiten of mogelijke erkenningen van een enkel gebied nemen en van toepassing proberen te verklaren op elk ander gebied van menselijk denken en geloven, wordt het je eerst goed duidelijk wat het eigenlijke wezen van de filosofie behelst. Er is geen sprake van een alleen maar neerleggen van de eigen denkbeelden. Eerder kan worden gesproken over een speculatief proces: op grond van eigen gedachten tracht men, rekening houdende met, of uitgaande van enkele feiten, te komen tot een voorstelling van het leven en de wereld, waardoor deze meer aanvaardbaar en benaderbaar worden. Wie van u durft mij tegen te spreken, wanneer ik stel, dat bijvoorbeeld Einstein eigenlijk een groot mathematisch filosoof was? Hij was in de eerste plaats een denker. Hij had eerst gronddenkenbeelden, voor hij kon komen tot een mathematisch bewijs voor de waarschijnlijkheid van zijn veronderstellingen.

Wanneer je spreken wilt over filosofie, modern of oud, moet je je dan ook volgens mij in de eerste plaats afvragen wat erachter staat. Volgens mij is dit de tijd waarin de denker leeft: elke filosofie, hoe onsterfelijk zij ook op zich moge lijken, blijkt gekenschetst te worden door de denkbeelden, de behoeften en noden van de tijd, waarin zij tot stand kwam. Daarnaast kun je je afvragen, waarom de denkers in een bepaalde periode voor hun denken een zekere gerichtheid schijnen te kiezen. Je kunt je bijvoorbeeld afvragen waarom in uw dagen de belangrijkste ontwikkelingen van de filosofie allen te maken hebben met sociaal-filosofie, zelfs wanneer de inhoud van de denkbeelden eerder van mystieke aard schijnt te zijn. Volgens mij komt dit voort uit het feit dat elke filosoof bij zijn denken en werken in de eerste plaats uitgaat van de problemen die hijzelf in zijn wereld ontmoet. Elke ware wetenschapsmens in uw dagen is bijvoorbeeld niet slechts een objectief onderzoeker, maar daarnaast een meestal zeer subjectief reagerend filosoof. Hij bouwt voor zich denkbeelden op en tracht die dan weer te vertalen in de termen van exact onderzoek. Het gevolg van deze procedure is de mogelijkheid de menselijke wetenschap uit te breiden en te vernieuwen.

De laatste tijd speelt bij vele denkers ook de behoefte van de moderne mens om iets van het wonder, het onbekende, terug te vinden, een rol. U weet allen dat er in deze dagen een golf van occultisme enzovoort de wereld omspoelt. De mensen interesseren zich weer voor dingen die al lang vergeten schenen te zijn, of langere tijd als belachelijk en onredelijk werden beschouwd: astrologie, occulte verschijnselen, magie, voedingsleren met mystieke achtergronden enzovoort. Dit alles doet vooral bij vele jongeren steeds meer opgeld. De mens van heden is kennelijk onbevredigd ten aanzien van zijn redelijke wereld. Het is duidelijk dat uit een dergelijke toestand denkers naar voren zullen komen die God en het bovennatuurlijke middels hun stellingen weer een meer ingrijpend aandeel in het leven van de mens proberen te geven. Maar vergeet niet, dat iets dergelijks voor een denker alleen mogelijk en aanvaardbaar zal worden wanneer hij in zijn benaderingen uitgaat van de rede en de nu bestaande kennis.

Wij ontmoeten in uw tijd dan ook steeds meer denkers die niet meer proberen minder materiële waarden terzijde te schuiven, maar integendeel daaraan een meer redelijke inhoud proberen te

geven. In vele gevallen geldt dit zelfs voor denkers die eigenlijk geheel niet voor een beeld als het bestaan van een levende God geporteerd zijn. Sartre bijvoorbeeld kan men zeker niet als een religieus filosoof beschouwen. Toch is zijn probleemstelling in vele van zijn werken in feite mystiek. Zijn probleemstelling in zijn 'Maison Clos' is niet slechts gebaseerd op religieuze stellingen, maar draagt in feite vele oosterse en occulte elementen in zich. De vergeldingsgedachte, die zo lange tijd de mensheid heeft beheerst, wordt hier in feite teruggebracht tot een mogelijke vergelding die de mens in de eerste plaats aan zichzelf voltrekt. Zowel in dit als in andere werken van deze filosoof tref ik elementen aan die zeer dicht liggen bij de werkelijkheid zoals wij die in de sferen kennen. In het oude oosten kennen wij de stelling: je staat in het middelpunt van je wereld, je kaatst je daden en gedachten naar die wereld en vanuit die wereld keren zij tot je terug. Wat Sartre stelt komt in vele gevallen ongeveer op hetzelfde neer.

Andere denkers worden eerder geboeid door de menselijke psychologie. Soms is een dergelijke denker zelfs een psycholoog, al is hij al lang van de toch wel door seksualiteit geobsedeerde interpretatiewijze van bijvoorbeeld een Freud losgekomen. Eén voorbeeld is hier Jung die in zijn laatste werk hoofdzakelijke psycholoog blijkt te zijn, maar in wezen toch een filosoof blijkt te zijn geworden. In zijn filosofie tracht hij het onbekende, de ziel van de mens, ergens te beschrijven, al is het alleen maar door duidelijk te stellen dat ergens tussen de kenbare feiten en delen van het ego een ongenaakbare leegte ligt, die waarschijnlijk wel de ziel zal zijn. Zijn volgelingen hebben overigens vaak soortgelijke denkwijzen opgebouwd. Ik durf dan ook zeggen: voor mij is de moderne psychologie een bijna religieuze en zeker ook sterk filosofisch gerichte benadering van de menselijke problemen, welke slechts ten dele door feiten bewijsbaar wordt, of waarbij de redeneringen slechts voor een beperkt deel door de feiten kunnen worden aangevuld. Een groot deel van de verklaringen, en zelfs procedures bestaan in feite alleen krachtens zogenaamde bewijzen vanuit het ongerijmde.

Een stelling waarmede vele filosofen het wel eens zullen kunnen zijn, maar waartegen de psychologen en psychiaters zich waarschijnlijk met hand en tand zullen willen verweren. Toch is men geneigd ook dit wetenschap te noemen. Het denken, dat op deze wijze ontstaat, moet ergens naartoe groeien. Ofschoon ik niet zou weten, wie ik de werkelijke vader van de anarchische filosofieën zou moeten noemen is toch duidelijk dat velen tot een levensbeschouwing komen die uitgaat van het denkbeeld: Ik ben, ik besta, ik moet proberen te leven zoals het mij past. Mijn bestaan legt mij geen werkelijke verplichtingen op en geeft mij ook geen werkelijke rechten, maar maakt het voor mij wel noodzakelijk een schijn van rechten te scheppen. Hiertoe zal ik een zeker minimum aan plichten dan maar moeten aanvaarden. Een denkwijze die bij vele jongeren ongetwijfeld aanslaat.

Daarnaast krijgen wij natuurlijk in een wereld als deze, waarin het spel van de krachten steeds overweldigender wordt, te maken met mensen die nadenken over machtsverhoudingen en machtstructuren. Ook dit zijn veelal filosofieën; wij kunnen natuurlijk ontleden hoe de machtsverhoudingen zijn en zeggen dat de gemiddelde staatsmacht gelijk is aan de industriële macht die achter de staat schuilgaat. Voor het westen is dit op het ogenblik zelfs geheel waar. Wij kunnen dan verder stellen dat de volksmacht beperkt wordt door de mogelijkheid van het volk zich te doen horen en daarnaast door de middelen waarover het volk kan beschikken om desnoods tegen de staat in, hetgeen gewenst wordt in meerdere mate tot waarheid te maken.

Dat zijn natuurlijk alleen maar stellingen. De feiten zullen hiermede deels stroken. Achter al deze redeneringen en beweringen schuilt echter steeds weer de vraag, wat er van de wereld moet worden. Het gevolg is, dat men bijvoorbeeld stelt, dat er activisten nodig zijn omdat men aanneemt dat zo kleine groepen met grote intensiteit en voortdurend bepaalde denkbeelden aan de massa voorhouden, deze massa op de duur met deze groepen mee zal gaan werken en denken. Ik weet niet of dit nu wel juist is gedacht, want de massa komt maar heel langzaam in beweging. Maar iemand die deze stelling als juist aanneemt, bouwt op het denkbeeld van een massa die met de actieve groepen meeloopt, een geheel systeem op, waarin agitatie een

bepaalde plaats krijgt evenals de benadering van de mens enzovoort. Alle aspecten van weten, sociologie en bepaalde filosofieën worden dan met elkaar verweven. Het gevolg is dat, ondanks de schijnbaar praktische benadering van de problemen, de uiteindelijke stellingen even ver van de feiten af blijken te liggen, als bij bijna elke filosofische beschouwing en benadering het geval pleegt te zijn. Want altijd weer monden dergelijke benaderingen uit in het denkbeeld dat de mens geschapen is om gelukkig te zijn en steeds beter en wijzer zal worden. Daartoe, zo stelt men, zal de mens dan het goede moeten doen. Nu heb ik persoonlijk reeds lang ontdekt, dat de mens over het algemeen gelukkiger is naarmate hij in de ogen van anderen, die dergelijke filosofieën aanhangen, slechter is. Een feitelijke vaststelling zonder meer voor mij, die echter op de grond van de consequenties en bijkomende gedachten mogelijk toch nog onder het hoofd filosofie geklasseerd zou kunnen worden.

Vele moderne denkers menen dat een revolutie noodzakelijk is en vragen zich af, op welke wijze deze het beste doorgevoerd zal kunnen worden. Wij krijgen dan te maken met praktische denkers, zoals bv. een Ché Guevara, een man die niet alleen maar een apostel van de revolutie was, maar daarnaast wel degelijk een zelfstandig denker, een filosoof was. Indien u zijn geschriften niet te pakken kunt krijgen - hij heeft wel veel geproduceerd, maar naar ik meen is hier niet veel daarvan uitgegeven - is zelfs zijn dagboek voldoende om duidelijk te maken, dat deze man eigenlijk niet leeft met de feiten. Hij leeft met de droom, dat het goede zichzelf versterkt; de droom dat een mens die broederschap wil voelen voor anderen, die anderen hierdoor tot zich trekt en zó tot broeders en medestanders maakt. Hij heeft het tegendeel moeten ondervinden. In het dagboek voelt men dan ook voortdurend de ontgoocheling, waarbij hij in feite erkent dat zijn leer geen feitelijke leer was, maar eerder een filosofie die ineen dreigt te zakken op het ogenblik dat zij met de werkelijkheid wordt geconfronteerd.

Er zijn op het ogenblik mensen die men nog niet als werkelijke denkers beschouwd, maar die toch eigenlijk grote filosofen zijn. Ik denk hier aan figuren als Tsjeo Tzu (?) en aan bijvoorbeeld Mao zelf, de Chinese denkers van deze tijd. Hun denken is misschien gebaseerd op een bijenkorfmentaliteit. Aan de andere kant blijken zij het gevoel te hebben dat je alles zijn eigen waarde moet geven. Iets wat kentekenend is voor de meeste filosofen. Zij trachten relaties vast te stellen. Wanneer Mao beweert dat de mens die de macht grijpt en, gedreven door zijn ideaal, al het andere terzijde zet - waaronder ook goed fatsoen en mededogen - hierdoor zijn ideaal waar zal maken, zo heeft hij niet werkelijk gelijk, maar toont hij aan, hoezeer hij in wezen een filosoof is. Hij heeft ongelijk omdat een mens die met alle middelen naar de verwezenlijking van een ideaal streeft, daardoor alleen reeds zijn ideaal zover pleegt te perverteren, dat het niet meer tot werkelijkheid kan worden.

Zulke denkers hebben echter op anderen een zeer grote invloed. Het is volgens mij overigens opvallend dat de denkers die in deze dagen de meeste invloed krijgen door hun uitingen, eerder als agitators dan als filosofen beschouwd zouden kunnen worden. Wij horen betrekkelijk weinig meer over theoretici als bijvoorbeeld Marx. Marx is zoiets als het oude testament van een materialistische religie die op het ogenblik over de gehele wereld gehoor vindt. Het is echter de agitator Lenin die de werkelijke basis, het evangelie van deze groepen vormt. Ik wil hiermede niet zeggen dat Lenin geen gezonde denkbeelden heeft gehad, of geen passend filosofisch systeem heeft gehanteerd. Maar zijn kreten en redeneringen die veelal een aansporing tot actie inhouden, zijn in de ogen van de gelovigen belangrijker dan de stellingen van Marx zelf. Toch zijn de kreten die hij slaakt en de voorstellingen van mogelijkheid en zaken die Lenin geeft, geen reële feiten maar eerder illusies die op enkele feiten werden gebouwd.

Hij zegt in wezen: wanneer dit nu eens zou gebeuren zouden de volgende mogelijkheden en ontwikkelingen ontstaan, en dat betekent dan weer dat op de wereld het volgende onvermijdelijk wordt. Wat in wezen filosofie is en met de werkelijkheid vaak maar heel weinig te maken heeft. Het is hier het scheppen van een knappe samenhang van denkbeelden die echter geen feitelijke samenhang of mogelijkheid weergeeft. Vandaar dat wij ondanks alle beroep dat wordt gedaan

op Lenin en andere grote denkers van de marxistische wereld, voortdurend in de praktijk fiasco's zichtbaar worden. Denk aan Polen, maar ook aan Rusland zelf.

Indien u inzicht in de filosofie met al haar betekenissen wilt krijgen, dient u zich te realiseren dat in uw tijd en wereld eenieder de neiging vertoont een filosoof te worden maar gelijktijdig zijn stellingen en denkbeelden als een onveranderlijke werkelijkheid probeert te hanteren. Nixon zou men in dit verband als een filosoof van het ongerijmde kunnen beschouwen: de wijze waarop hij op grond van enkele feiten een geheel bouwwerk van schijnbare redelijkheid en verrechtvaardigingen voortbrengt, waaruit volgens hem op de duur de pax americana op zal bloeien als een glorieuze, de wereld overwoekerende plant, mag immers niet zonder meer als een werkje van politieke beredeneerkunst worden gezien. In de dingen die hij stelt, schuilt wel degelijk een zeker idealisme, schuilen ook wel degelijk enkele concrete feiten. Maar ergens blijkt de man zijn eigen plannen, steeds weer te verbrijzelen met het blok dat hij voor zijn hoofd heeft ten aanzien van de werkelijkheid in de wereld. En iets dergelijks kun je, zowel in het heden als in het verleden, over menige wel erkende filosoof ook zeggen.

Wanneer je denkt over filosofen moet je je realiseren dat vele dichters uit verleden en heden hieronder dienen te worden gerangschikt. Wil men hen begrijpen dan zal men, zoals bij alle filosofen in de eerste plaats zich de vraag moeten stellen: Wat beweegt hen? ,Wat beweegt bijvoorbeeld een Goethe, wanneer hij zijn Wilhelm Meister schrijft? Want er schuilt meer in dan dichterlijke romantiek. Dat zijn Faust in feite een verzameling is van allegorieën zal iedereen wel weten. Maar wie uwer realiseert zich de mystiek-occulte filosofie die de achtergrond vormt van zijn Farbenlehre? Dat deze inhoud bestaat neemt men al snel aan wanneer iemand het daarover heeft.

Maar realiseert men zich wel dat vele kleine protestdichtertjes uit deze dagen, achter hun nog niet algemeen bekende werken eveneens een gehele filosofie verbergen? Beseft u wel dat deze filosofie in vele gevallen de verklaring en verrechtvaardiging vormt voor een gedicht, dat zonder kennis van deze lieden zinloos en waardeloos lijkt? Er zijn vele dichters, denkers, filosofen op de wereld. Wie van hen zal ik terecht groot, wie van hen kan ik terecht klein noemen? Bekendheid is geen goed criterium. Rousseau was bijvoorbeeld een groot denker, maar zijn denkbeelden zijn al lang in het vergeetboek geraakt en slechts zijn excessen zijn nog in uw dagen bekend. Men kent de natuurkundige Archimedes nog, die echter het merendeel van zijn ontdekkingen ontleende aan zijn filosofie omtrent de natuur. Maar wat kent men nog van het denken van bijvoorbeeld een Zeno? Misschien zijn zij groot, misschien ook niet. Ik meen dat de grootheid van een filosoof niet in de eerste plaats is gelegen in zijn equilibreren met begrippen op een te smalle basis van feiten. Ik geloof dat de waarde van een filosoof en diens denken in de eerste plaats zal liggen aan de impulsen die hij de mensheid in de praktijk geeft.

Een minder bekende filosoof velde eens een oordeel over Swedenborg op de volgende wijze: deze mens tracht ons een kaart te tekenen van deze wereld en het eeuwige leven tesamen, maar hij is een slecht cartograaf en vult steeds weer vele niet bestaande waarden in. Dit oordeel is zeker niet geheel onjuist. Swedenborg is een tijdlang in de mode geweest. Indien men zijn uitwerking in de praktijk wil nagaan, zal men echter toe moeten geven dat een groot deel van de moderne ontkerstening te danken is aan de wijze waarop Swedenborg de mensen leerde reageren en denken. Want hij bracht hen tot een mystiek occultisme dat de mens er toe bracht steeds verder uit te grijpen, in de richting van een praktisch occultisme en, zo dit niet mogelijk bleek, zich bezig te houden met de praktische waarden van een geloof en niet met de vele veronderstellingen, waarop het gebaseerd pleegt te zijn.

De omgeving, waarin een bepaalde denkwijze floreert, is van belang voor een begrip omtrent haar betekenis. Wanneer in deze dagen mensen samenkomen om te spreken over oude Oosterse filosofieën en naar citaten daaruit luisteren, terwijl iemand op een onoordeelkundige wijze de sitar bespeelt, dient men zich af te vragen waarom. Speelt de sfeer een grote rol, of zoekt men werkelijk begrip voor het leven te vinden langs deze weg, of wil men alleen maar interessant

doen. Op de vraag, wat men in dat geval werkelijk zoekt, zou ik menen dat men in de eerste plaats gebiologeerd wordt door de aankleding, maar daarnaast vooral zoekt naar een deur die je de kans geeft, vanuit de systeembeslotenheid van de hedendaagse samenleving een wijdere wereld te betreden. Dit mogen wij naar ik meen de filosofen voorhouden in dankbaarheid: zij zijn geen representanten van de werkelijkheid van het menselijke, leven, maar degenen, die steeds weer pogen een deur open te werpen in de te benauwde, de te bekrompen menselijke opvattingen van werkelijkheid, alzo anderen wijzende op de mogelijkheden die buiten die algemeen aanvaarde werkelijkheid moeten bestaan.

Wat moet ik nog meer zeggen? Ik kan ingaan, op de vele verschillende vormen van modern existentialisme, of op de veranderingen in het moderne geloof. Want het geloof van deze dagen volstaat niet meer met klakkeloze aanvaarding, maar wil alle aanvaarding, denken en handelen ook in de termen van de eigen wereld gerechtvaardigd weten en heeft zo ook een moderne filosofische achtergrond van node. Maar kom je daar verder mee? Wanneer u hier komt luisteren, krijgt u in feite ook filosofie opgediend. Want het merendeel van hetgeen hier gebracht wordt, is niet slechts een feitelijk weergeven van mogelijkheden en omstandigheden, maar in de meeste gevallen een u brengen tot een wijze van denken door het kunstig scheppen van een beeld, omtrent mogelijkheden, waarbij het geheel aan uzelf ligt of u bepaalde buiten uw werkelijkheid liggende mogelijkheden óóit waarlijk zult kunnen beleven of niet.

Het lijkt mij mede daarom niet belangrijk, veel meer te zeggen over filosofen, moderne of oude. In de plaats daarvan zou ik u willen wijzen op enkele punten die volgens mij belangrijk zijn:

Ik constateer dat de werkelijkheid die de mens beleeft, hem op het ogenblik onvoldoende beweegredenen schijnt te verschaffen om een werkelijk geluk in zijn leven te vinden.

Ik stel verder dat de mens van heden, door deze werkelijkheid te ontvluchten, niet verder zal komen. Hij zal vanuit de bestaande feiten naar een nieuwe werkelijkheid toe moeten groeien.

Daarnaast stel ik dat de meeste denkbeelden die in deze dagen verkondigd worden modebegrippen zijn, die alweer versterven voor de gehele wereld daarvan heeft kunnen kennis nemen. Toch passen sommige denkbeelden zozeer in de gevoelswereld van de moderne mens, dat dezen blijven voortbestaan ongeacht veranderingen in trend enzovoort.

Ten laatste stel ik dat de filosoof in feite een dwaas blijft tot het ogenblik waarop zijn filosofie hem beweegt tot een wijze van handelen die binnen zijn eigen wereld betekenis heeft.

Dit laatste is misschien nog het belangrijkste van al: In deze dagen moet je geen leringen omtrent de eeuwigheid verkondigen, maar moet je leven op een wijze waardoor je die eeuwigheid voor jezelf en anderen meer kenbaar maakt. De tijd van het spitse spel der gedachten is voorbij, debatten over onmogelijkheden hebben geen zin meer. Eenieder weet op het ogenblik dat de theoloog en de theosoof en vele anderen in een opzicht gelijk zijn: zij verkondigen onbewezen stellingen als een volledig bewezen wetenschap. Wij weten, dat vele zogenaamde zekerheden in feite maar stellingen zijn die door de feiten zeker niet bevestigd worden. Laat ons dan uitgaan van de werkelijkheid en zeggen: De gedachten en denkbeelden die wij hebben, zijn slechts een leidssnoer voor hetgeen wij daadwerkelijk doen. Dat, wat wij niet waar kunnen maken of willen maken in deze wereld, is in feite onze gedachten niet waard, tenzij wij een ogenblik alleen maar met denkbeelden willen spelen.

Indien u commentaar hebt: ga uw gang.

Vraag: U valt de psychologie aan. Is het wel redelijk, een wetenschappelijk bewijs hier te vergen?

Antwoord: Ik zag mijn verklaring eerder als een beschouwing, niet als een aanval. Wat ik gezegd heb, geldt in wezen evenzeer voor esoterie, of - wat dat betreft- voor onze Orde. Ik wilde duidelijk maken dat de psychologie die zich bezighoudt met de roerselen van de mens, in feite

niet wetenschappelijk is, ook al werkt zij wel volgens de methodiek die ook de wetenschap hanteert. De psychologie tracht een weg in de roerselen van de mens te vinden. De enige die die weg werkelijk vinden kan, is de mens zelf. Daarom kan niemand u werkelijk van zogenaamde mentale kwalen genezen, tenzij u het zelf doet. Anderen kunnen u hoogstens zover aanpassen, dat uw gedrag niet meer strijdig is met de geldende normen. De psychiater verklaart dat zijn patiënt genezen is terwijl hij eerlijker zou moeten zeggen: ik heb een aanpassing tot stand kunnen brengen. De psycholoog meent de reacties van mensen of een volk te kunnen voorzien. Het: 'wij kunnen iemand bestuderen en dan weten, hoe hij later zal reageren', gaat inderdaad vaak wel ongeveer op, maar niet altijd.

Wanneer men algemene regels voor het menselijke gedrag wil geven zonder gelijktijdig toe te geven dat dit slechts zeer grove benaderingen zijn, stelt men zijn regels te scherp waardoor het aantal deviaties van de regel in feite ontelbaar wordt. Wij weten uit de natuurkunde dat naarmate een wet meer algemeen geformuleerd wordt, een groter deel van het gebeuren daaronder zal blijken te vallen. Voorbeeld: de causaliteit. Zolang ik alleen stel dat een oorzaak een gevolg heeft geldt de wet algemeen. Op het ogenblik dat ik de samenhang tussen oorzaak en gevolg nader definieer, blijkt de wet niet meer zo algemeen te gelden. Als men in uw dagen geen genoegen meer neemt met de alleen algemeen geldende regels, komt men tot een perfectionering van regels die dezen niet alleen minder algemeen geldend doen zijn, maar voor de mens gelijktijdig een beperking van mogelijkheden tot erkennen inhouden. Specialisering, onderwerpen van benadering aan nauwkeurig omschreven regels, zal altijd een afwijking van de algemene mogelijkheden en geldende waarden inhouden, zodat men steeds minder in staat zal zijn de algemeen ook buiten eigen speciaal gebied geldende waarden nog te overzien en daarmee rekening te houden.

Is dit voldoende?

Vraag: Komen de verschillen tussen geestelijk en het menselijk denken voort uit het feit, dat het geestelijke denkproces anders is?

Antwoord: Er zijn inderdaad wel enige verschillen in het proces van denken. Ik meen echter dat de grotere verschillen voornamelijk voortkomen uit het feit dat je in een andere wereld leeft. Veel meer dan men gemeenlijk pleegt te beseffen, wordt het menselijke denken bepaald door de wereld waarin men beseft te bestaan. Daar de wereld van de geest nu niet bepaald een copie is van de menselijke wereld, maar hoogstens een sublimatie of detoriatie van het menselijke wereldbeeld kan bevatten, terwijl zij in het merendeel van de gevallen daarvan geheel verschilt, is het duidelijk dat het denken van een geest anders in opzet en samenhang zal zijn dan dat van een mens. Bedenk dat de processen ,die men denken noemt, gebaseerd zijn op waarnemen, combineren en vergelijken.

Vraag: Ik dacht, dat het lag in het feit, dat de geest zich van meer dimensies bewust is dan de mens.

Antwoord: Inderdaad is dit waar. Het betekent echter alleen dat de geest leeft in een wereld van meer dimensies, die dus afwijkt van de menselijke wereldvoorstelling, terwijl het denken nog steeds door de wereld waarin men leeft, bepaald wordt. Ik stelde mijn antwoord echter zo, dat het in de praktijk altijd zal gelden.

Vraag: Men zegt wel, dat Kierkegaard de voorganger is geweest van Sartre.

Antwoord: Geheel waar is dit niet. Wel kan worden gesteld, dat Kierkegaards visie op de relaties tussen mens en mens, en mens en God, de basis hebben gelegd voor existentialistische denkwijzen. Maar zijn leringen voerden ook tot een christelijk sektarisme. Ik aarzel dan ook om uw stelling zonder voorbehoud te bevestigen.

Vrienden, wij hebben vanavond op uw verzoek dan iets gezegd over filosofie en ook zelf wat gefilosofeerd. Ik zou tenslotte nog het volgende willen zeggen:

Wij kunnen naar ik meen niet geheel zonder de filosofie dromen en leven. Zolang een droom gebaseerd is op mogelijkheden en feiten, is zij in wezen ook een vorm van filosofie. Laat ons

echter de filosofie nooit beschouwen als de werkelijkheid. De werkelijkheid is voor ons de wereld, waarbij hetgeen in ons leeft, ook buiten ons tot waarheid kan worden. Het is niet de wereld die zonder meer in ons eigen denken bestaat. Alle mooie denkbeelden veranderen niets aan jezelf, je wereld of je mogelijkheden, tenzij zij worden omgezet in iets wat ook in de wereld buiten je hanteerbaar is.

Wanneer u te maken hebt met filosofen, vraag u niet slechts af, of hun stellingen aanvaardbaar zijn of juist schijnen te zijn, dan wel een zekere mystieke invloed of verrukking in je wakker maken. Vraag je steeds ook af, wat hun feitelijke betekenis is, wat de praktische mogelijkheden, de praktische weg hierbij zal zijn. Want u leeft in een tijd waarin de praktijk heel wat belangrijker voor u is dan alle theorie. Theorieën zijn er plenty, praktische mogelijkheden helaas steeds minder. Ga dus uit van de praktijk, beperk u tot het kleine, wanneer het grotere niet te realiseren blijkt; beschouw alle grote denkbeelden over een veranderde mens of een veranderde wereld als een mogelijke belofte voor een verre toekomst, waaraan je nu niet meer hebt dan aan een brochure van een v.v.v., die het met de waarheid niet al te nauw neemt. Een filosofie is vaak niet meer dan dat. Maar uit de niet geheel juiste brochure, de niet geheel praktische filosofie, kunnen wij soms gegevens putten, waaraan wij nu en werkelijk iets kunnen hebben.

Wanneer u een avond hier komt, zult u ook veel dingen horen die voor u geen betekenis hebben en die u misschien niet eens interesseren. Maar u zult steeds ook weer denkbeelden aantreffen, die u eens nader wilt overwegen. Juist dan is er voor u toch steeds weer iets bij, iets waarmee je ook werkelijk iets kunt doen. Elk geloof, elke filosofie, bevat wel hier of daar een dergelijk voor u waardevol punt. Maar elke leer en elke filosofie - die van de Orde of andere geesten zeker niet uitgesloten - is op zichzelf niet voldoende. Zij kan aanleiding worden voor persoonlijke processen in de mens. Zolang dit niet het geval is, is de waarde en betekenis daarvan, althans voor U, nil.

Mijn laatste filosofische opmerking voor deze avond luidt dan ook: weest voorzichtig met uw waardering voor filosofieën. Waardeer ze desnoods als een abstract geheel, zoiets als een schilderij dat u wel mooi vindt maar niet in huis zou willen hebben. Vraag u echter steeds af, of er mogelijk een werktuigje in steekt, dat u meent te kunnen gebruiken. Aanvaard in dat geval niet de gehele filosofie, maar neem het werktuigje mee naar huis en begin er mee te werken. Een filosofie die u alleen op een afstand bewondert, is misschien een esthetisch genoegen of een vermaak, maar heeft geen praktische betekenis. Ik dank u voor uw aandacht. Goeden avond.

Andere of betere werelden

Goedenavond, vrienden.

Misschien hebt u ook voor dit tweede deel een idee.

Voorstel: Kunt u iets zeggen over andere of betere werelden?

Spreker: Betere werelden? De grote vraag is maar, wat nu een betere wereld is. Want wanneer wij een wereld zien, waarvan men beweert, dat hij beter is, valt zij over het algemeen in het gebruik zoveel tegen, dat wij menen, dat zij slechter is dan de slechte wereld die wij hebben. Het lijkt mij dan ook heel erg moeilijk om iets te zeggen over een wereld die werkelijk en voor eenieder beter is. Volgens mij kun je alleen zeggen hoe een wereld voor jou is. Ik kan mij overigens voorstellen, hoe iemand die leeft in een wereld die voor de meeste mensen heel erg slecht is, het toch voor zich heel erg goed kan hebben. Kijk maar eens naar een millionaire in Brazilië. Indien ik volgens uw wens een keuze moet doen uit andere werelden en dan bovendien nog over betere werelden moet praten, bent u wel sterk afhankelijk van de positie die ik in dergelijke werelden in meen te kunnen nemen.

Laat ons om te beginnen maar eens iets zeggen over sferen. Zoals u weet is elke sfeer een wereld voor eenieder die erin leeft. Maar de mens ziet het meestal niet als een werkelijke wereld en noemde dergelijke werelden een sfeer omdat hij aannam dat een dergelijke wereld een bol was die zich rond de bolheid van zijn eigen wereld uitstrekt, zodat hij, wanneer hij het hoog in de bol krijgt, naar een hogere sfeer kan vertrekken.

Ik schets u een van de vormwerelden, nog gelegen binnen het zogenaamde Zomerland: Stel u een wereld voor, waarin alle dromen van harmonie, architectonisch en anderszins, waar zijn geworden, omdat degenen die daar zijn, nu eenmaal in die termen denken. Er zijn steden waarin geen verkeer is: je bent er met de gedachte altijd nog sneller dan met de auto, zodat je er nooit last van verkeersopstoppingen zult hebben. Alle voorbeelden van architectuur, van de grootste kathedraal tót het kleinste rustieke huisje is er te vinden, rond enorme pleinen en parken gegroepeerd, waarin dan weer bloemen in de mooiste en vreemdste vormen, die ooit gedacht werden, bloeien, en vogels rondgaan die fraai zingen. Zelfs het geluid van de pauwen die daar rondwalen, heeft iets van de zang van een nachtegaal. Op uw wereld heeft hun geluid eerder iets van een nachtmerrie. De bewoners van deze wereld houden zich voornamelijk bezig met gedachten en gesprekken, die men op aarde als kunstzinnig-esthetisch zou beschouwen. Het is gewoon wanneer enkele bewoners op een gegeven ogenblik elkaar in dithyramben toespreken. Een groot voordeel bij dichtelijke uitbarstingen is, dat niemand op zal merken, dat je een bepaalde claus van Shakespeare hebt gestolen. Men neemt de originaliteit van elke uiting zonder meer aan. Ik meen dat dit voor kunstenaars, die zo vaak iets aan anderen ontlenen, een bijzondere vreugde moet zijn.

Het is dus een wereld, die tenminste voor een kunstenaar werkelijk beter is. Maar als je nu iemand bent die, zoals ik, van leven en bedrijf houdt, voel je er niet veel voor, daar alles er zo gezapig progressief harmonisch is. Een wereld, die mij persoonlijk iets beter ligt, is wat je zou kunnen noemen de tussenwereld tussen leven en dood. Het is voor mij een deel van mijn werkterrein en zoals u weet keert eenieder gaarne terug naar de plaats van zijn sucsessen én misdaden. Ik geloof niet dat ik veel misdaden op mijn rekening heb staan, ofschoon ik menige scheve schaats heb gereden op het gladde ijs van andermans geloof. Voor mij is deze wereld ideaal, omdat je er voortdurend geconfronteerd wordt met nieuwe problemen, die elk om een geheel eigen oplossing vragen. De voortdurende activiteit, de mogelijkheid om te winnen, is voor mij belangrijk. Ik houd er van iemand die eigenlijk meent dat het gehele hiernamaals een groot bedrog is, dat niet in overeenstemming blijkt te zijn met de leringen van een onfeilbaar geestelijk punthoofd, van de werkelijke mogelijkheden en waarden van de geestelijke werelden te overtuigen, zelfs wanneer dit betekent dat ik voor een ogenblik mijn eigen trekken dien te vervangen door de wat zoetelijk-stupide uiterlijkheden van de een of andere Cupido in engelengewaad. Het is voor mij steeds weer interessant een ziel de goede kant uit te jagen, ook als ik mij daarvoor een ogenblik van horens en cocktailvork dien te voorzien en de ziel in kwestie met een schijn van ferociteit moet vervolgen, staartkwispelen en joehoe roepende. Ik voel mij dan even net een soort hemelse cowboy.

U bemerkt wel dat mijn keuze van werelden niet precies uw keuze hoeft te zijn. Maar werelden waarin ik mij thuis gevoel, zijn voor mij de betere werelden. Ik heb nu eenmaal een gevoel voor het belachelijke, een gevoel van humor en daardoor trekken sommige werelden mij sterk aan. U gaat voor uw vermaak waarschijnlijk graag naar een drama kijken. Ik vind meer vermaak in een vergadering van de Uno: Wanneer je de werkelijkheid daarvan bekijkt, zit er zoveel bespottelijks in, dat ik blij ben onsterfelijk te zijn. Want anders zou ik mij tijdens een dergelijke vertoning gewoon doodlachen. Waaruit volgt, dat ik bepaalde delen van uw wereld volgens mijn standpunt toch wel tot de beste werelden zou mogen rekenen.

Kijk je naar werelden, die stoffelijk reëel zijn en dus in uw continuüm bestaan, dan moet ik eerlijk toegeven dat er niet zoveel zijn die ik boven de goede oude aarde zou prefereren. Sommige van die werelden zijn zo beschaafd, dat het lijkt of alles daarop prefabricated is, inclusief alle menselijke gevoelens. Ik houd daar niet van. Geef mij maar een zekere spontaniteit.

Misschien vindt u het gek. Maar wanneer ik een wereld tref vol mythologische kabouters, die alleen maar lief zijn voor eenieder en in de nacht niets doen dan schoenen maken, zo verzucht ik: geef mij dat hoopje oranjevrijstaat dan maar. Het is altijd weer een kwestie van smaak en overtuiging. Er zijn werelden die zo ontzettend ordelijk zijn, dat zij vanuit mijn standpunt niets meer dan een mierenstaat zijn. Ik weet, dat de entiteiten van die wereld ook een hoger bewustzijn bereiken, dat ook zij uiteindelijk in vrijere werelden en sferen belanden. Maar alleen het feit dat deze mensen - al zien zij er dan iets anders uit dan jullie - volkomen gehoorzaam zijn aan het oplichten van een lampje, dat hun activiteit kan worden bepaald door een bepaalde kleur, stoot mij af. Het ergste is volgens mij nog, dat deze wezens zich niet eens schijnen te realiseren, hoe zij gemanipuleerd worden. Voor mij is zoiets natuurlijk niet aantrekkelijk. Maar ik kan mij een hoop mensen op aarde voorstellen, die zouden zeggen: dit is de beste wereld, die maar denkbaar is. Ik ken van die mensen in Amerika, Griekenland, Spanje enzovoort. Zij zouden dit een ideale wereld noemen. Voor mij is het dit zeker niet.

Wat voor mij een ideale wereld is, zal voor velen onder u eerder een soort nachtmerrie zijn. Want het is een wereld waarin in de eerste plaats de heersende soort viervoetig is gebleven. De manipulatieve organen zijn een soort tentakels, die je nog het beste zou kunnen vergelijken met tot grotere dikte en beheersbaarheid vergroeide kattenorren. Want daarop lijken zij nog het meeste. Deze wezens leven eigenlijk van de ene dag naar de andere, zonder veel zorgen voor morgen. Zij leven in gemeenschappen, een soort zwervende groepen. Er bestaat een soort stamverband. Je kunt je zonder meer bij elke groep aansluiten, mits je de regels van de groep aanvaardt, maar je kunt ook op elk ogenblik weer weglopen, zonder dat iemand daarom boos wordt. Zij leven op vlakten. Er zijn veel vlakten op hun planeet en zij zijn echt jongens van de vlakte, die nooit op en maar zelden bij het water komen. Zij leven in een zuurstofwereld.

Hét mooie van dit alles is voor mij het volgende: Niemand lacht om een ander. Wanneer men daar lacht, lacht men tesamen. Dat bevalt mij beter dan uw wereld, waar de meeste mensen eerst werkelijk hard kunnen lachen wanneer degene, waarom wordt gelachen, niets meer heeft om om te lachen. In uw wereld loopt iedereen ernstig en haastig rond tot een zwaargebouwd persoon zich onopzettelijk op het asfalt neervlijt. Dan heeft niemand meer haast, en meer dan nog een leukerd opmerkt, dat het asfalt toch sterker is dan hij had gedacht, begint de algemene feestvreugde pas goed. Al bulderlachend geniet de menigte dan van de pijnen van zitvlak en mogelijk beschadigde stuit, die het slachtoffer in tijdelijke hulpeloosheid tijdens de lachorkaan trotseert. Ik houd nu eenmaal niet van mensen of werelden waarin leedvermaak te veel voorkomt. Misschien vindt u het vreemd., omdat ik ook nogal een scherp uit de hoek kan komen. Ik wil graag een mopje in het algemeen maken. Maar, op het ogenblik dat een grap te zeer persoonlijk wordt, vind ik haar al bedenkelijk. Ik maak dergelijke grappen wel, maar alleen, wanneer mijn slachtoffer in eigen ogen en de ogen van anderen zo hoog staat, dat hij in wezen voor mijn humor onkwetsbaar is geworden. Neem bijvoorbeeld Spiro Agnew. Een ware kunstenaar, want het is zover ik weet de enige man op aarde, die een redevoering kan houden, terwijl hij twee voeten in zijn mond steekt. Dat komt omdat hij een zo grote bek op pleegt te zetten dat er altijd nog ruimte overblijft. Zoiets mag ik rustig zeggen want hij gelooft zoiets zelf toch nooit. En wanneer u het Amerikaanse idioom kent, zult u begrijpen, waarom juist in overdrachtelijke zin die twee voeten in de mond toepasselijk zijn.

Indien ik nadenk over de algemeenheid van de mens, zo vind ik het zo belangrijk hem te karakteriseren. De mogelijkheid een karakter geheel te kennen is een van de punten die ik mooi vind in een andere wereld, ook in de stof, die ik ken. Deze wereld ligt rond 30 lichtjaren achter Betelgeuze. De bewoners, homonoïde, dus niet geheel gelijk aan de mens maar wel ongeveer van gelijke vorm, zijn namelijk telepathisch. Dat geeft je daar de mogelijkheid, je gedachten voor een ander af te sluiten, maar dan weet hij ook wat je doet. Je kunt er echter niet werkelijk liegen. En wanneer je een toch wel menselijk leven kunt gadeslaan, waarin niet gelogen wordt, zo heeft dit voor mij toch wel een bijzondere bekoring. Zoals het ook interessant is de uitwerking van een elkander, ook wat gevoelens betreft je heel aanvoelen, gade te slaan. Men heeft daar eenvoudig geen publieke gedragscodes van node. Als er iemand nijdig is, voelt iedereen dit

onmiddellijk aan en kan men er rekening mee houden, verliefdheden dito dito: iedereen weet het. Je hoeft daar werkelijk niet te blozen, want dat helpt je toch niet. Overigens geloof ik niet, dat het op het ogenblik op aarde nog veel uithaalt. Misschien dat daarom veel minder wordt gebleesd in uw dagen dan in mijn tijd.

Voor mij is het een van de betere werelden. Maar ik vraag mij af, of bijvoorbeeld een Vondeling of een Bakker het nu ook een goede wereld zouden vinden. Ik heb het gevoel dat zij zich daar minder op hun gemak zouden voelen. En nu wij het hier toch over hebben: volgens mij zou menige pastoor zich liever ook een ander soort hemel uitzoeken. Even tussendoor: Het is voor de pastoors wel goed, dat er nu weer een maximode is gekomen, weet u dat? De tegenstrijdigheid tussen de woorden en de gedachten, die van de preekstoelen uitstralen, is sindsdien tenminste veel minder groot geworden. U lacht. Maar u moet het die mensen niet kwalijk nemen. Zelfs al hebben zij een soepjurk aan, het blijven mannen. Ik kom zo dadelijk nog wel op die werelden terug, maar dit moet ik u even vertellen. U kent de man toch niet, dus het kan geen kwaad. Er was een patertje, dat missionaris werd. Hij moest naar de tropen en dus kreeg hij zo een heel dun pijtje, zo'n geval voor de hitte. Enfin, hij nam afscheid van de familie, zoals dat gaat. Zijn moeder huilde wat en zei: Waarom ga je ook zo ver weg. Het patertje sprak: Ik ben maar een hond Gods. Zijn knappe nicht, die mini mini droeg, draaide even met haar ogen en sprak: "Dat klopt wel, want ik heb je zo even al zien kwispelstaarten....."

Maar terug naar andere en betere werelden. Ik heb er heel wat gezien. Maar weet u, wat het vreemde is? Wanneer ik ooit zou moeten reïncarneren, zou ik, naar ik geloof, toch weer terug willen naar die oude aarde. Niet, omdat de aarde nu zo ideaal is, maar omdat de aarde bij mij past. Trouwens, voor de meesten onder u geldt hetzelfde. Wanneer ik u naar een van die betere werelden zou kunnen verplaatsen, zo maak ik mij sterk dat u na vijf dagen allen al voor het v.v.v. zouden staan te dringen om te vragen wanneer er een bus naar de aarde gaat en of uw retourkaartje al geldig is. Want u bent nu eenmaal aan die wereld gewend. Mensen worden trouwens ongelukkig om de gekste dingen. Dat weet u misschien wel. Ik herinner mij een man in Duitsland, die reumatiek had. Nu was er in die dagen een soort wonderdoener in Bamberg, die zo nu en dan over het marktplein liep, zo hier en daar een zieke aanraakte en tot hem sprak: "Jij bent genezen." Deze man dan werd ook zo genezen. Hij had geen reuma meer, liep weer rechtop, kon weer alles doen. Zijn vrouw maakte daarvan natuurlijk onmiddellijk en rijkelijk gebruik. Na 14 dagen stond de man weer op de markt. Hij kon helaas de wonderdoener niet bereiken. Maar hij had hem willen vragen, of hij a.u.b. zijn reumatiek terug mocht hebben...

Zo is een mens nu eenmaal. Hij klaagt wel over zijn lot, maar vergeet daarbij op te sommen, wat hij verder nog in het leven onaangenaam zou vinden, maar door zijn kwaal nu misloopt. Heus, de aarde is zo gek nog niet. Het is wel een wereld, waarin je geen algehele harmonie vindt. Zeker. Och, ik zal wel eens zo ver komen, dat ik rijp ben voor een perfecte harmonie, neem ik aan. Maar ik ben op het ogenblik nog zo dat ik, wanneer de harmonie te perfect wordt, honger naar het ogenblik dat door al die rust weer een spottende dissonant heen klinkt. En de dissonanten zijn op de wereld zo rijk gezaaid dat mijn voorkeur misschien toch wel begrijpelijk wordt.

Wat de geestelijke werelden betreft: ook daar voel ik mij op mijn plaats, want de mogelijkheden zijn daar bijna oneindig, zelfs al in de vormkennende werelden. Wanneer er daar drie idioten samenkomen na hun dood en beweren, dat zij de enige uitverkorenen zijn van... Jehova, of wat anders, kies maar, zo zitten zij onmiddellijk in een eigen wereldje, waarin zij hun God zitten te bewonderen en hem lovende, zichzelf zitten te verheerlijken. Dat is overigens iets vreemds, wat mij al meer is opgevallen: Wanneer je in die vormwerelden komt, waarin de mensen menen een plaats in de hemel te hebben en God zitten te loven - overigens een vervelende zaak, want het is altijd hetzelfde liedje - zie je, hoe zij een schijnbeeld zitten te bewonderen en jubelen, zeggende dit beeld te loven om vooral te laten horen hoe goed zij zelf zijn. En dan denk ik weer: er is toch niet zoveel verschil tussen de aarde en deze sfeer.

In sommige werelden bij ons tref je fantastisch mooie tuinen aan. Maar dezen hebben een nadeel: je kunt er niet werkelijk in tuinieren. Door hun indeling, die nog steeds weer verandert ook, zijn zij de wanhoop van elke tuinarchitect, maar ook een vreugde voor eenieder die als afwisseling wel wat voelt voor rustieke schoonheid en rust. Er zijn in de sferen scholen te vinden van de meest verschillende soort. Je kunt je esoterisch laten scholen, magische scholingen volgen, je kunt zelfs bepaalde studies die je op aarde al begonnen hebt, zij het met enige varianten in het curriculum, in de geest nog voortzetten. Mogelijk maakt dit in uw ogen een dergelijke sfeer tot een betere wereld. Maar ikzelf vind het vervelend iets te leren, zonder dat ik het ook beleef. Als je alles weet over alle mensen en je kunt het niet beleven, is het voor mij waardeloos. Vandaar dat mijn denkbeeld omtrent een betere wereld voor velen een wat eigenaardige is.

Kijk je hoger dan zie je vele werelden die wel erg mooi zijn, maar waarin je eigenlijk niet zo gemakkelijk tot een uitdrukken van de ervaring kunt komen. Er zijn werelden, die ik nog het beste kan omschrijven als een soort 4-dimensionale caleidoscoop: de kleuren, de vormen, de inhoud verandert voortdurend. Een mens die zoiets zou zien, zou het waarschijnlijk beschouwen als een grote chaos. Maar dat is het toch niet. Het is een voortdurende hergroepering, waarbij voortdurend andere beelden ontstaan, terwijl toch altijd dezelfde orde blijft heersen. Het kan fantastisch mooi zijn en behoort tot wat men bij ons wel omschrijft als de werelden van klank en kleur. Ik kan dit bewonderen en toch, wanneer ik een dergelijke wereld bezie, ontbreekt er mij iets. Weet u, ik ben nog steeds een beetje dol op mijzelf. U ook natuurlijk, maar ik kom er voor uit. Om in een dergelijke wereld geheel op te kunnen gaan, moet je echter niet meer zo dol zijn op jezelf. Want dan probeer je jezelf gelijk te blijven en in die werelden is het juist de kunst voortdurend mee te veranderen met de verandering en zo de mogelijkheden, die je in jezelf kent, steeds weer te vergroten. Ik ben zover nog niet, ik houd daar nog niet van. Wanneer ik in een dergelijke wereld ben, houd ik het wel een tijdje uit en vindt het zolang schitterend. Maar op een gegeven ogenblik word ik zoiets als uit het cowboy liedje: een tumbeling tumbleweed, een paar keer over de kop en dan naar beneden.

Zeker, het is een betere wereld dan de onze. Dat zegt iedereen en het zal wel waar zijn. Maar ik pas er nog niet. Zo min als ik zou kunnen passen, zoals ik nu ben in die werelden, waarin ik nog geheel geen verschillen kan erkennen, hoe hoog en goed zij dan ook mogen zijn. Hoe moet je het bestaan in een dergelijke wereld weergeven? Het is een soort epicurie van het bestaan. Om daarin te kunnen passen moet je alle heel kleine en fijne verschillen kunnen proeven, zonder daarbij het geheel, waarvan zij deel uitmaken, ooit uit het oog te verliezen. Mij valt dit te moeilijk. Volgens velen is dit een betere wereld. Voor mij blijft het een wereld die misschien eens voor mij de goede wereld zal kunnen zijn, maar die dit zeker nu nog niet is. Dus wanneer u mij vraagt, iets te vertellen over andere en vooral over betere werelden, vraag ik mij eerlijk af wat ik nu zeggen moet. Wat zou u een betere wereld noemen? Noem mij er eens een?

Publiek: Ik zou ze allemaal willen bereizen.

Spreker: Nou, ik gun het u van harte, wanneer u dat graag wilt doen. Maar voor mij lijkt het een beetje op hardlopen, maar niet verder komen. Want met uw reizen zult u wel veel kunnen zien, maar je zult de dingen pas kunnen begrijpen, wanneer je ze werkelijk beleeft. Neem nu eens een vakantie waarin u op reis gaat. Ik mag natuurlijk niet veronderstellen, dat u naar een dictatoriaal geregeerd land gaat als Griekenland of Spanje. Maar laten wij toch Spanje maar als voorbeeld nemen, want daar komen zoveel democratisch bewuste Hollanders. Denkt u werkelijk, dat u weet hoe een Spanjaard leeft en denkt, wanneer u een paar weken in Ibiza of Playa del Sol zit? Ik weet niet eens, of ik het goed uitspreek en wat het betekent, maar Playa del Sol lijkt mij een plaats, waar je solt met touristen. Maar goed. Stel dat u daar 3 maanden zit. Wat weet u dan nog af van Spanjaarden of van Spanje? Niets. En wanneer u alle werelden af wilt gaan reizen, zo zou u op elk van die werelden eigenlijk een leven moeten leven om te weten, wat voor werelden het eigenlijk zijn.

Je hebt daarvoor natuurlijk de eeuwigheid. Maar om die nu helemaal daaraan te besteden, lijkt mij op de duur toch ook weer vervelend. Té veel afwisseling kan ook vervelen. Denk maar eens aan die oude Salomo. Men vertelt, dat hij 365 vrouwen had. Dus een kwam er maar eens in de 4 jaar aan de beurt. Maar toen ontmoette hij de koningin van Sheba en besloot onmiddellijk: ik heb de laatste tijd veel te veel afwisseling gehad, laat mij het voorlopig maar eens wat eenvoudiger doen. Waar een heel conflict uit voort kwam. Ik zou zeggen, dat kwantiteit pas betekenis krijgt door kwaliteit. U kunt al die werelden wel gaan bezien, maar daar wordt u niet veel wijzer van, tenzij u al die werelden in uzelf op kunt nemen, er deel van kunt zijn. Om alleen maar te kunnen zeggen, wat ik over die telepatenwereld zei, moet je er tenminste het equivalent van een jaar van op uw wereld doorbrengen, anders kun je het niet beleven, kun je er zelfs niets van zien en begrijpen. Reken nu eens, dat er alleen in uw Al een paar honderd duizend werelden zijn, waarop leven bestaat dat de moeite waard is en, om het eenvoudig te houden, nog eens eenzelfde aantal sferen bestaan, die direct voor je toegankelijk zijn, terwijl je overal, een paar jaar dient te blijven, dan moet u wel hard opschieten. Dan kunt u tenminste nog even hier terugkeren voor de aarde geheel foetsie is. Mij lijkt het geen ideale oplossing. Om de essentie van de dingen, al is het maar in een enkel punt, scherp te kunnen beseffen en daardoor ook voor jezelf te kunnen formuleren en aan anderen weer te kunnen geven, moet je het geheel behoorlijk goed begrijpen. Wanneer men mij vraagt de moderne mentaliteit te omschrijven, zo kan ik dit niet goed. Waarom niet? Ik ben niet in staat uit te maken, wat het moderne is van een mentaliteit, die ik in elke tijd terug meen te vinden. Dat is ook filosofie. Ik was klein, maar toch een groot filosoof. Had ik de omvang van het medium gehad, dan was ik natuurlijk een heel groot filosoof geweest.

Maar daarover hebben wij het niet. Wij hebben het over al die werelden, waarvan u zo graag zoveel zoudt weten. Dat doet mij denken aan mensen die naar Japan reizen voor de kersenbloesem, wonen in Amsterdam of den Haag, maar nog nooit de bloeiende Betuwe hebben gezien. De mensen hebben altijd de neiging, wat zij zoeken, in alle verten na te jagen. En naarmate je verder onderweg bent, kom je weer dicht bij je beginpunt, dat tevens je einddoel is. Want wat je zoekt is meestal daar, waar je reeds bent. Alleen heb je dat meestal te laat in de gaten. En toch zou je dat eigenlijk van het begin af moeten begrijpen. Want als het niet vlak bij je bestond, zou je immers niet weten wat je eigenlijk zou moeten zoeken. Dat is filosofie, maar het is nog waar ook. Zelfs in de tijd zie je hetzelfde: op het ogenblik zijn de jongelui zo modern dat zij weer ouderwets beginnen te worden, zeker in uiterlijkheden. Voor de rest komen zij er eerlijker vooruit dan men in het verleden deed. Dat geef ik graag toe. Maar een groot verschil maakt dat ook niet uit.

U vraagt mij naar betere werelden. Ik heb zo goed mogelijk met uw wensen rekening gehouden. Toch vraag ik mij wel eens af, waarom de mensen altijd zo graag ergens anders, of iets anders willen zijn. Niet dat ik hier denk aan het oude verhaal: Wanneer alle mensen hun kruis op een grote hoop mogen gooien en zich een nieuw kruisje uit zouden moeten zoeken, zouden zij alleen weer hun éigen kruisje terugnemen. Het denkbeeld, dat ieder en alles uiteindelijk op zijn plaats is, lijkt mij ook niet geheel waar te zijn. Maar er zijn mensen, die bijvoorbeeld zeggen: "was ik maar eens millionair", niet beseffende, dat zij dan harder zouden werken om de belastingen te ontduiken, dan zij nu doen om hun geld te verdienen. Anderen steunen: "was ik maar weer jong". Alleen zouden zij eerst eens alle dwaasheden en ellende van hun jonge jaren moeten herdenken en zich realiseren, dat je met de nieuwe jeugd ook weer aan een dergelijke serie ellendigheden begint. Wie weet, zou men zich dan toch bedenken. Anderen wensen, dat de wereld eindelijk eens geheel te verbeteren zou zijn. Hen zou ik willen vragen: wanneer de wereld eindelijk eens zonder fouten zou zijn, weet je dan al, wat je met je tijd zou moeten doen?

Maar ja, het is altijd hetzelfde geweest. Vroeger gingen de mensen naar Amerika, omdat het te benauwd was in Europa. En dan kregen zij het weer benauwd door de indianen. Sommigen eindigden als rookvlees, anderen werden gescalpeerd - dat zijn de mensen die de pruik in Amerika hebben ingevoerd. Maar anderen werden weer erg rijk, dankzij hun vroomheid en woeker. Overal zijn de gekste dingen mogelijk, zelfs in uw land en uw tijd. Maar wat is het

werkelijke verschil nu tussen bv. Nederland en Australië vanuit een geestelijk standpunt? Veel lijkt het niet. Want een mens moet overal met zichzelf leren leven. En dat lijkt mij voor de meeste ontevredenen de grootste moeilijkheid. Je moet eenvoudig leren je problemen en andere ergernissen zoveel mogelijk tot jezelf terug te brengen.

Ik bezie vreemde werelden. Maar ik geef eerlijk toe, dat dit een soort nieuwsgierigheid van mij is. Ik word daarvan niet werkelijk beter of slechter. Hoogstens beseft ik bij het zien van een wereld, soms beter wat ikzelf ben. Maar datzelfde heb ik, wanneer ik hier zit en eens naar u kijk. Als ik zo met u spreek, denk ik wel eens opeens van mijzelf: je dacht dat je een scherpe geest was, maar eigenlijk ben je ook maar een ellendige kletskaus. Wat mij overigens niet voor een herhalen van een experiment terug doet schrikken. Want ik sta kennelijk in menig opzicht nog dicht bij de mens. Ik weet heus wel, dat ik fouten heb. Die vind ik in andere werelden, bij u en in mijn eigen wereld vind ik die heus ook nog wel terug. Maar het gaat mij niet om het vinden van mijn eigen fouten. Het voornaamste is voor mij, dat ik mijn werkelijkheid vindt op een wijze, die ik nog net kan verdragen.

Maar basta daarmee. Wanneer ik ooit nog eens terug zou moeten keren in de stof, zou ik uw wereld weer kiezen. Want zo kwaad is die nu ook weer niet. En door mijn herinneringen voel ik mij er thuis. Ik herinner mij eens dat ik aan een bullebak van een harige gorilla van een boer, veters voor zijn zondagse klompen wist te verkopen. Netjes was dat niet, maar ik had een hekel aan de vent. Ik kan u eerlijk verzekeren dat op dat ogenblik Noord-Holland voor mij een van de betere werelden was. Wanneer ik zo terugdenk aan die oude tijd, heb ik vaak het gevoel dat ik het met alles wat ik nu weet, nog best een keer over zou willen doen. Toen had ik veel ellende, dat is waar, Maar nu zie ik het alles heel anders en wordt veel, dat toen ondragelijk scheen, bekoorlijk. Misschien is het wel zo, dat onze betere wereld altijd in onze herinneringen ligt. Want het negatieve vergeet je, het positieve onthoud je. Je isoleert als het ware de beste dingen van het leven en bewaart die, terwijl het andere langzaam verdampt. Misschien zou ik daarom moeten zeggen: de betere werelden zijn de werelden waarin wij ons eigen negativisme verloren hebben. Want wij maken de wereld, ook al denken wij vaak dat de wereld ons maakt. Zoals wij de wereld zien en beleven groeit zij in ons. Gal kun je soms omvormen tot humor, cynisme kun je vaak veranderen in scherpe werkelijkheidszin.

Zoek de goede kant van de dingen. Want volgens mij maak je de werkelijk voor jou betere wereld zélf, door de positieve wijze waarop je leeft en de vreugde in het leven steeds weer op de vóórgrond brengt. Als je zover kunt komen, dat je je het goede niet alleen later herinnert, maar ook al beseft terwijl het er is, heb je een betere wereld gevonden die voert tot een betere bewustwording en u zo toegang geeft tot vele andere werelden die voor u dan ook wel betere werelden zullen zijn.

Maar ik stop er mee. Nog een korte improvisatie: Een wereldje ging, heel alleen, langs de stille hemel heen en vond opeens een wonderbeeld: een wereldje, niet ingespeeld, dat dreigde om zijn baan te kruisen. Met woorden, die wij hier omentwille van de zedelijkheid maar kuisen, sprak hij toen: wereld kom tot mij. Nu was er geen publiek: met tweeën langs de hemel gaan, dat werd gewoon ludiek. Uit twee werelden werd toen, tijdens 't zonnegloren, een eerste maan geboren. Toen zag een wereld de zon en sprak: zeg wereldje, er is publiek. Zie naar de zon, die lacht zich ziek. Laat ons maar verder gaan. Sindsdien beschrijven zij weer elk hun eigen baan. Zo zal het ook vaak mensen gaan: zolang zij samen eenzaam zijn, vinden zij een eigen sfeer, een eigen zijn, een eigen leven en kunnen aan elkander dan ook inhoud geven in lente van gevoelen, van nieuw begrip en nieuw bestaan. Maar komt publiek, vindt het komisch, dan is de lente van de baan.

Goedenavond.

d.d. 26 februari 1971

